

Людмила Березовська, Наталя Курчаба

Формування культури спілкування майбутніх соціальних педагогів як пріоритетний напрям професійної підготовки

Актуальність проблеми. Професійний розвиток особистості майбутнього соціального педагога починається у вищому навчальному закладі, де формуються його професійно значущі якості, творчі здібності, інтереси, потреби, зростає загальний рівень культури. Це підвищує вимоги до навчально-виховного процесу у вищій школі, яка готує спеціаліста як фахівця нової генерації, що відповідає європейському стандарту професійної підготовки.

Реалії сьогодення зумовлюють посилення уваги до професійної підготовки соціальних педагогів, пошуку нових методів та підходів. Професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів повинна бути спрямована на розвиток особистості студента, стимулювання його професійного самовдосконалення, активізацію творчого потенціалу та формування пізнавальної активності та комунікативної компетентності.

Процес формування культури педагогічного спілкування у студентів необхідно розглядати як найважливішу складову частину вирішення загального завдання формування особистості фахівця, його професійної компетентності, педагогічної культури.

Для соціального педагога спілкування є одним з головних інструментів професійної діяльності. Саме спілкування є чи не найважливішою, а почасти й найскладнішою сферою діяльності в соціальній роботі. Від комунікативних якостей соціального педагога, комунікативних здібностей та комунікативної компетентності часто залежать результати його роботи.

Аналіз останніх досліджень. Проблема спілкування, формування комунікативних умінь та якостей досліджувалася О. Березюк, М. Васильєвою, Т. Гриценко, О. Добрович, Т. Кашмановою, Н. Стрельніковою.

Наукові роботи О. Безпалько, Н. Заверіко, І. Зверєвої, А. Капської, Л. Коваль, Г. Лактіонової, Л. Міщик присвячені дослідженню змісту підготовки соціального педагога.

Проблему культури педагогічного спілкування у контексті загальної проблеми формування педагогічної культури розглядали О.Барабанщиков, Є.Гармаш, О.Гойхман, М.Коул, Б.Ломов, М.Молоканов, І.Ісаєв, Т.Іванова.

Основу професійної діяльності соціального педагога, будучи, водночас його головним професійним знаряддям, складає комунікативна діяльність, тобто спілкування.

Мета статті полягає в аналізі наукових підходів та визначенні шляхів формування культури спілкування майбутніх соціальних педагогів в умовах навчання у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміст соціально-педагогічного спілкування полягає у професійному спілкуванні соціального педагога з клієнтами, що має певні педагогічні функції і спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату, оптимізацію діяльності і відносин між людьми. Таким чином, спілкування виступає одним із головних інструментів соціально-педагогічної діяльності.

Складність процесу спілкування полягає в тому, що соціальний педагог спілкується з багатьма людьми, кожен з яких є особистістю та індивідуальністю, а значить потребує особливого підходу. Таким чином для забезпечення результативності своєї діяльності соціальному педагогу необхідно вдосконалювати культуру спілкування, етичну культуру, що дозволяє йому контролювати свої емоції і направляти свої зусилля на створення сприятливого психологічного клімату соціально-педагогічного спілкування.

Вивчення та аналіз досліджень з даної проблеми показали, що у психолого-педагогічній літературі відсутні праці, які розкривають особливості підготовки соціальних працівників до комунікативної діяльності.

Аналіз сучасних праць та досліджень дозволяє визначити сутність і зміст культури спілкування, основні напрями її формування, структуру і компоненти.

Насамперед доцільно визначити поняття професійної культури соціального педагога. А. Й. Капська у професійно-етичній культурі соціального педагога виокремлює: аксіологічний компонент (професійна культура як процес створення, збереження і засвоєння професійно-етичних цінностей); регулятивний компонент (професійна культура як система професійно-етичних якостей, які є регулятором соціально-педагогічних відносин); нормативний компонент (професійна культура як сукупність професійних норм, відносин і стандартів поведінки); виховний компонент (професійна культура як чинник, що формує моральну культуру учасника професійної взаємодії) [4, с.78].

На думку Л.Е.Орбан-Лембрик, культура спілкування — це сукупність знань і вмінь, способів і навичок комунікативної взаємодії, а також пов'язаних з нею загальних для конкретного суспільства і конкретних ситуацій етико-психологічних принципів і норм [3, с.192].

Культуру професійного спілкування соціального педагога Р. Овчарова відносить до необхідних професійних умінь, поряд із вмінням встановлювати контакт, виділяти головне і другорядне в інформаційному потоці, вмінням слухати й чути, створювати й розвивати позитивні відносини, сприймати та адекватно інтерпретувати вербальну і невербальну поведінку дитини, проявляти толерантність і згідливість [2].

Нам імпонує трактування поняття «культури спілкування» В. Грехнєва [1]. Оскільки, автор особливу увагу звертає на здатність і вміння людини сприймати, розуміти, засвоювати, передавати зміст думок, почуттів, прагнень у процесі спілкування. Він визначає й умови, які лежать в основі культури спілкування: необхідність будувати спілкування відповідно до особливостей своїх партнерів; бути творцем спілкування (вести, вступати, продовжувати, припиняти); відчувати ситуацію спілкування; добре знати й уміти «показати себе»; здійснювати спілкування на емоційній основі, що сприяє зближенню людей, встановленню взаєморозуміння.

Найважливішою умовою культури спілкування соціального педагога є його вміння бути творцем спілкування. Адаже від уміння вступати, вести,

продовжувати, припиняти спілкування з різними групами учнів залежить успішне вирішення педагогічних завдань.

Щоб визначити рівень сформованості культури спілкування майбутніх соціальних педагогів нами було підібрано ряд діагностичних методик, зокрема: тест на сформованість вміння слухати (за І.Є. Роговим), тест на сформованість вміння вести діалог (за А.А. Калюжним), адаптований варіант тесту М.Снайдера «Оцінка комунікативного контролю в спілкуванні». Результати діагностичного дослідження, проведеного зі студентами Чортківського гуманітарно-педагогічного коледжу, засвідчили середній рівень сформованості комунікативних вмінь у студентів спеціальності «соціальна педагогіка».

В подальшому, на формувальному етапі експерименту, було проведено тренінг «культура спілкування соціального педагога», розроблено систему завдань та вправ.

Аналіз підсумків дослідно-експериментальної роботи зі студентами показав, що ефективність забезпечується, насамперед, різноманітністю форм і методів організації навчально-виховного процесу, його орієнтацією як на професійні, так і на особистісно значущі інтереси. Особливе зацікавлення викликали заняття з ігрового моделювання та театралізації.

В ході проведеного дослідження нами було розроблено критерії сформованості культури спілкування а саме, гуманність, емпатія, толерантність, оптимізм, самоконтроль, стресостійкість, креативність, комунікативність та розроблено рівні розвитку: високий, середній, низький.

Результати проведеного експериментального дослідження довели ефективність розробленої нами методики роботи.

Таким чином, різноплановість сфер, напрямків діяльності, та функцій які має виконувати соціальний педагог, ще раз демонструють нам наскільки формування культури професійного спілкування та підготовка майбутніх соціальних педагогів є складним і важливим процесом.

Для ефективного формування культури спілкування майбутніх соціальних педагогів, на наш погляд, необхідно забезпечувати:

- постійне збагачення знань, умінь і навичок культури спілкування майбутніх соціальних педагогів у процесі їхньої професійної підготовки через розвиток культури міжособистісних стосунків; вміння адаптуватися до нестандартних професійних ситуацій, запобігати конфліктам та конструктивно їх вирішувати;

- включення майбутніх соціальних педагогів у професійно значущі види комунікативної діяльності шляхом впровадження спецкурсів, організацію роботи наукових гуртків, клубів спілкування;

- корекцію розвитку комунікативних якостей майбутніх соціальних педагогів.

Отже, ефективність професійної діяльності залежить не лише від рівня підготовки соціального педагога, його знань, умінь та досвіду. Вагоме значення мають також особистісні характеристики фахівця, його ціннісні орієнтації та особистісні якості, культура спілкування, що є передумовою успішної соціально-педагогічної діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розробці структури комунікативно-мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

Список використаних джерел

1. Грехнев В. С. Культура педагогического общения: кн. для учителя / Вадим Сергеевич Грехнев. — М. : Просвещение, 1990. — 144 с.
2. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога / Р. В. Овчарова. — М. : ТЦ “Сфера”, 2005. — 480 с.
3. Орбан-Лембрик Л. Є. Соціальна психологія. / Л. Є. Орбан-Лембрик. — К. : Академвидав, 2003. — 446 с
4. Соціальна педагогіка. Підручник / За ред. А. Й. Капської. - К.: Центр навч. літератури, 2006.- 322 с.
5. Спіріна Т. П. Модель формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів / Т. П. Спіріна // Вісник Прикарпатського університету.

Педагогіка. : зб. наук. пр. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету, 2008. – Випуск ХХІ. – С. 278–291.